

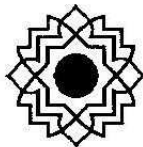
توسعه روستایی

(اصول، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی)

تألیف:

دکتر سهرساز طولابی نژاد

دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

نشر آکادمیک
ACADEMIC PRESS

پاییز ۱۳۹۸

سرشناسه : طولابی نژاد، مهرشاد، ۱۳۶۵-
 عنوان و نام پدیدآور : توسعه روستایی (اصول، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی) / تألیف مهرشاد طولابی نژاد.
 مشخصات نشر : تهران: انتشارات آکادمیک، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری : ۲۱۳ ص: جدول.
 شابک : ۳۰۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۹۸-۹۱-۹
 وضعیت فهرست : فیپا
 نویسی
 یادداشت : کتبانمه: ص. [۲۰۵] - ۲۱۳.
 رده‌بندی کتاره : HN۴۹
 رده‌بندی دیوین : ۱۴۱۲/۳۰۷
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۹۵۸۹۸۰

نشر آکادمیک
 Academic Press

عنوان: توسعه روستایی (اصول، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی)

تألیف: مهرشاد طولابی نژاد

انتشارات: آکادمیک

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۹۸-۹۱-۹

صفحه آرا: میثم طولابی نژاد

نوبت انتشار: اول ۱۳۹۸-تهران

قیمت: ۳۰,۰۰۰ تومان

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: دانشگاه خوارزمی

◀ فروشگاه مرکزی: خیابان سپهرودی شمالی، خ هویزه غربی، خ یوسفی، پلاک ۷ طبقه دوم، تلفن: ۸۶۰۳۱۵۸۹

■ پست الکترونیکی: Academicpubl@gmail.com ■ وبسایت: Academicpress.org

©opyright

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱
فصل اول: توسعه و توسعه روستایی	۱
مقدمه.....	۱
۱-۱- روستا.....	۲
۱-۲- مفهوم توسعه.....	۶
۱-۳- رشد و توسعه.....	۸
۱-۴- توسعه روستایی.....	۹
۱-۵- چرا توسعه روستایی؟ ضرورت توسعه روستایی.....	۱۳
۱-۶- اهداف توسعه روستایی.....	۱۴
۱-۷- عناصر پایه توسعه روستایی.....	۱۷
۱-۸- افزایش انتظارات و توسعه روستایی.....	۱۸
۱-۹- توسعه روستایی و تغییر.....	۱۹
۱-۱۰- توسعه روستایی و توسعه شهری.....	۲۰
۱-۱۱- توسعه کشاورزی و توسعه صنعتی.....	۲۱
فصل دوم: معیارها و شاخص های سنجش توسعه روستایی	۲۳
مقدمه.....	۲۳
۲-۱- شاخص.....	۲۴
۲-۲- کاربرد شاخص ها در توسعه روستایی.....	۲۵
۲-۳- اقدامات و معیارهای سنجش توسعه روستایی.....	۲۶
۲-۳-۱- شاخص های سنجش سطح توسعه روستایی.....	۲۷
۲-۳-۱-۱- شاخص سرانه تولید ناخالص ملی واقعی (GNP).....	۲۷
۲-۳-۱-۲- شاخص درآمد سرانه.....	۲۹
۲-۳-۱-۳- شاخص سرانه هزینه مصرفی.....	۲۹

۳۰	۲-۳-۱-۴- شاخص سرانه خدمات و امکانات عمومی
۳۲	۲-۳-۱-۵- شاخص‌های طبیعی کیفیت زندگی
۳۴	۲-۳-۱-۶- شاخص ترکیبی توسعه روستایی
۴۰	۲-۳-۱-۷- شاخص توسعه انسانی (HDI)
۴۳	۲-۳-۲- اقدامات و شاخص‌های سنجش توزیع درآمد
۴۴	۲-۳-۲-۱- منحنی لورنز
۴۶	۲-۳-۲-۲- ضریب جینی
۴۷	۲-۳-۲-۲- انحراف استاندارد لگاریتم درآمد
۴۷	۲-۳-۲-۳- معیار فقر روستایی
۴۷	۲-۳-۳-۱- مفهوم فقر در مناطق روستایی
۴۹	۲-۳-۳-۲- شاخص‌های اندازه‌گیری فقر
۵۰	۲-۳-۳-۲-۱- شاخص سرانه (HC)
۵۱	۲-۳-۳-۲-۲- شاخص مسکن
۵۲	۲-۳-۳-۳- شاخص فقر انسانی (HPI)
۵۵	فصل سوم: نظریه‌های توسعه روستایی
۵۵	مقدمه
۵۶	۳-۱- مکتب سرمایه‌داری (نوسازی)
۶۰	۳-۲- نظریه وابستگی مکتب مارکسیستی
۶۳	۳-۳- جهانی شدن و توسعه روستایی
۶۶	۳-۴- نظریه روزن اشتاین-رودن (۱۹۴۳): رشد اقتصادی فشار بر رک (همه جانبه)
۶۸	۳-۵- نظریه حداقل تلاش لبین‌اشتاین
۶۹	۳-۶- مدل توسعه اقتصادی لوئیس
۷۲	۳-۷- مدل سرمایه انسانی و توسعه روستایی
۷۳	۳-۸- مدل توسعه روستایی گاندی
۷۶	۳-۹- نظریه‌های توسعه از نظر علوم اجتماعی
۷۶	۳-۹-۱- نظریه جان استوارت میل
۷۶	۳-۹-۲- نظریه دوگانگی بوکه
۷۷	۳-۹-۳- نظریه مک‌کلند
۷۹	فصل چهارم: عوامل موثر بر توسعه روستایی
۷۹	مقدمه

۴-۱- انواع عوامل موثر بر توسعه روستایی.....	۸۰
۴-۱-۱- منابع انسانی.....	۸۱
۴-۱-۲- منابع طبیعی.....	۸۳
۴-۱-۳- سرمایه.....	۸۸
۴-۱-۴- تکنولوژی.....	۹۲
۴-۱-۵- عامل سازمانی- نهادی.....	۹۴
۴-۲- رابطه بین توسعه روستایی و عوامل موثر بر آن.....	۹۶
فصل پنجم: سیاست‌های توسعه روستایی	۹۹
مقدمه.....	۹۹
۵-۱- سیاست و انواع سیاست.....	۱۰۰
۵-۲- عهد، سیاست روستایی و انواع آن.....	۱۰۲
۵-۳- تاریخچه سیاست روستایی.....	۱۰۳
۵-۴- نیاز به سیاست‌های روستایی.....	۱۰۵
۵-۵- اهداف سیاست‌های توسعه روستایی.....	۱۰۷
۵-۶- سلسله مراتب و ارتباط اهداف سیاست‌های توسعه روستایی.....	۱۰۹
۵-۷- رویکردهای قدیم و جدید سیاست‌های توسعه روستایی.....	۱۱۱
۵-۸- چارچوب کنونی سیاست‌های توسعه روستایی.....	۱۱۵
۵-۹- نیاز به سیاست‌های توسعه روستایی در ایران.....	۱۱۷
۵-۹-۱- مسئله اشتغال و بیکاری در نواحی روستایی.....	۱۱۸
۵-۹-۲- سنتی بودن شیوه‌های تولید و پایین بودن سطح بهره‌برداری.....	۱۱۹
۵-۹-۳- آسیب‌پذیری منابع تولید روستاییان از بروز مخاصرات طبیعی.....	۱۲۰
۵-۹-۴- گسترده فقر در محیط‌های روستایی.....	۱۲۱
۵-۹-۵- عدم سازماندهی مناطق روستایی.....	۱۲۱
۵-۹-۶- زیرساخت‌های نامناسب و ضعیف مناطق روستایی.....	۱۲۲
۵-۹-۷- جایگاه کشاورزی در اقتصاد ایران.....	۱۲۲
۵-۱۰- سیاست‌های توسعه روستایی در ایران.....	۱۲۳
۵-۱۰-۱- سیاست‌های توسعه روستایی قبل از انقلاب.....	۱۲۴
۵-۱۰-۱-۱- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه اول عمرانی (۱۳۲۷-۱۳۳۴).....	۱۲۴
۵-۱۰-۱-۲- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه دوم عمرانی (۱۳۳۴-۱۳۴۱).....	۱۲۵
۵-۱۰-۱-۳- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه سوم عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۶).....	۱۲۶

۱۲۷	۵- ۱۰- ۱- ۴- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه چهارم عمرانی (۱۳۴۷-۱۳۵۱).....
۱۲۷	۵- ۱۰- ۱- ۵- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه پنجم عمرانی (۱۳۵۲-۱۳۵۶).....
۱۲۸	۵- ۱۰- ۱- ۶- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه ششم عمرانی (۱۳۵۷-۱۳۶۱).....
۱۲۹	۵- ۱۰- ۲- سیاست‌های توسعه روستایی بعد از انقلاب.....
۱۲۹	۵- ۱۰- ۲- ۱- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....
۱۳۰	۵- ۱۰- ۲- ۲- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....
۱۳۱	۵- ۱۰- ۲- ۳- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....
۱۳۳	۵- ۱۰- ۴- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸).....
۱۳۴	۵- ۱۰- ۱- ۱- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴).....
۱۳۵	۵- ۱۰- ۶- سیاست‌های توسعه روستایی در برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰).....
۱۳۶	۵- ۱۰- ۳- سیاست‌های ملی توسعه روستایی ایران.....
۱۳۸	۵- ۱۰- ۳- ۱- سیاست توسعه کشاورزی.....
۱۳۹	۵- ۱۰- ۳- ۲- سیاست اصلاحات روستایی.....
۱۳۹	۵- ۱۰- ۳- ۳- سیاست اشتغال روستایی.....
۱۴۰	۵- ۱۰- ۳- ۴- سیاست آموزش و پرورش.....
۱۴۰	۵- ۱۰- ۳- ۵- سیاست فناوری.....
۱۴۱	۵- ۱۰- ۳- ۶- سیاست‌های نهادی.....
۱۴۳	فصل ششم: ابزارها و بازیگران سیاست‌های توسعه روستایی
۱۴۳	مقدمه.....
۱۴۴	۶- ۱- سیستم عملکردی.....
۱۴۶	۶- ۲- ابزارهای سیاست توسعه روستایی.....
۱۴۷	۶- ۲- ۱- سرمایه‌گذاری دولتی (عمومی).....
۱۴۷	۶- ۲- ۱- ۱- حفظ و کنترل تعادل در هزینه.....
۱۴۷	۶- ۲- ۱- ۲- حفظ و کنترل صرفه‌جویی دولتی.....
۱۴۸	۶- ۲- ۱- ۳- سرمایه‌های دولتی.....
۱۴۸	۶- ۲- ۱- ۴- یارانه‌ها، کمک‌های مالی و تامین سرمایه شرکت‌ها.....
۱۴۹	۶- ۲- ۱- ۵- کمک‌های مالی دولت به خانوارها.....
۱۵۰	۶- ۲- ۱- ۶- تغییر سهام دولتی.....
۱۵۰	۶- ۲- ۱- ۷- خرید محصولات و خدمات.....
۱۵۰	۶- ۲- ۱- ۸- حقوق و دستمزد.....

۱۵۱	۶-۲-۱-۹- مالیات مستقیم بر درآمد
۱۵۱	۶-۲-۱-۱۰- مالیات مستقیم بر درآمد شرکت‌ها
۱۵۲	۶-۲-۱-۱۱- مالیات‌های غیرمستقیم بر معاملات داخلی
۱۵۲	۶-۲-۱-۱۲- عوارض گمرکی
۱۵۲	۶-۲-۱-۱۳- هزینه‌های تامین اجتماعی
۱۵۳	۶-۲-۱-۱۴- مالیات بر املاک
۱۵۳	۶-۲-۱-۱۵- وظایف اجرایی و مالیات بر ارث‌بری
۱۵۳	۶-۲-۱-۱۶- دریافت پول از سایر کشورهای جهان
۱۵۳	۶-۲-۲- ابزار پول و اعتبار
۱۵۴	۶-۲-۲- وام دادن یا استقراض
۱۵۴	۶-۲-۲- اقدامات دولت در رفع بدهی‌های موجود
۱۵۴	۶-۲-۲-۳- ابزار نرخ بهره
۱۵۴	۶-۲-۳-۳- ابزار نرخ ارز
۱۵۵	۶-۲-۴- ابزار کنترل مستقیم
۱۵۵	۶-۲-۴-۱- کنترل تجارت، رز و مهاجرت
۱۵۵	۶-۲-۴-۲- کنترل قیمت‌ها
۱۵۶	۶-۲-۴-۳- ابزارهای دیگر کنترل قیمت داخلی
۱۵۶	۶-۲-۵- تغییر در چارچوب نهادی- سازمانی
۱۵۶	۶-۲-۵-۱- تغییرات سازمانی در ارتباط با سایر ابزارها
۱۵۷	۶-۲-۵-۲- تغییرات سازمانی که به طور مستقیم بر تولید تاثیر می‌گذارد
۱۵۷	۶-۲-۵-۳- تغییرات سازمانی در چارچوب نظام بین‌المللی
۱۵۸	۶-۳- بازیگران توسعه روستایی
۱۵۹	۶-۳-۱- انواع بازیگران توسعه روستایی
۱۶۱	۶-۳-۲- تحلیل بازیگران در ساماندهی نظام مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه روستایی
۱۶۶	۶-۳-۳- تحلیل بازیگران توسعه روستایی ایران
۱۷۱	فصل هفتم: برنامه‌ریزی توسعه روستایی
۱۷۱	مقدمه
۱۷۲	۷-۱- تعاریف و مفاهیم برنامه‌ریزی
۱۷۵	۷-۲- انواع برنامه‌ریزی
۱۷۵	۷-۲-۱- انواع برنامه‌ریزی از نظر مدت اجرا

- ۱۷۵ برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت ۱-۱-۲-۷
- ۱۷۶ برنامه‌ریزی میان‌مدت ۲-۱-۲-۷
- ۱۷۶ برنامه‌ریزی بلندمدت ۳-۱-۲-۷
- ۱۷۶ انواع برنامه‌ریزی از نظر روش دستیابی به توسعه ۲-۲-۲-۷
- ۱۷۶ برنامه‌ریزی از بالا به پایین (متمرکز) ۱-۲-۲-۷
- ۱۷۷ برنامه‌ریزی از پایین به بالا (غیرمتمرکز) ۲-۲-۲-۷
- ۱۷۷ برنامه‌ریزی پایین به بالا و بالا به پایین (ترکیبی) ۳-۲-۲-۷
- ۱۷۸ انواع برنامه‌ریزی از نظر سطوح عملکردی ۳-۲-۲-۷
- ۱۷۸ برنامه‌ریزی در سطح کلان ۱-۳-۲-۷
- ۱۷۸ برنامه‌ریزی در سطح منطقه یا سطح میانه ۲-۳-۲-۷
- ۱۷۹ برنامه‌ریزی در سطح خرد ۳-۳-۲-۷
- ۱۸۲ برنامه‌ریزی روستایی ۳-۷
- ۱۸۳ اهداف برنامه‌ریزی روستایی ۱-۳-۷
- ۱۸۵ مراحل برنامه‌ریزی روستایی ۲-۳-۷
- ۱۸۶ درک و تحلیل شرایط موجود ۱-۲-۳-۷
- ۱۸۶ شناسایی مشکلات، امکانات، سیاست‌ها ۲-۲-۳-۷
- ۱۸۷ تعیین اهداف ۳-۲-۳-۷
- ۱۸۸ تعیین راه‌های دستیابی به هدف ۴-۲-۳-۷
- ۱۸۸ تعیین طرح‌ها و پروژه‌ها به منظور دستیابی به اهداف ۵-۲-۳-۷
- ۱۸۹ انتخاب طرح‌ها و پروژه‌ها و اولویت‌بندی آنها بر اساس منابع ۶-۲-۳-۷
- ۱۸۹ تعیین زمان لازم برای اجرای طرح ۷-۲-۳-۷
- ۱۸۹ تعیین روابط و همبستگی بین طرح‌ها ۸-۲-۳-۷
- ۱۹۰ تصمیم‌گیری در مورد چگونگی اجرای طرح‌ها ۹-۲-۳-۷
- ۱۹۰ زمان‌بندی مراحل اجرایی طرح‌ها و تنظیم برنامه ۱۰-۲-۳-۷
- ۱۹۰ اجرای برنامه ۱۱-۲-۳-۷
- ۱۹۰ بررسی میزان پیشرفت و ارزیابی نتایج در حین اجرای طرح ۱۲-۲-۳-۷
- ۱۹۱ انجام اصلاحات ۱۳-۲-۳-۷
- ۱۹۱ ارزشیابی طرح ۱۴-۲-۳-۷
- ۱۹۲ نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی ۳-۳-۷
- ۱۹۴ نظام تهیه و تصویب برنامه‌های توسعه روستایی ۱-۳-۳-۷

- ۷-۳-۲- نظام اجرا و مدیریت اجرایی برنامه‌های توسعه روستایی ۱۹۵
- ۷-۳-۳- نظام نظارت و ارزشیابی برنامه‌های توسعه روستایی ۱۹۶
- ۷-۳-۳-۱- ارزشیابی قبل از اجرای طرح ۱۹۷
- ۷-۳-۳-۲- ارزشیابی حین اجرای طرح ۱۹۷
- ۷-۳-۳-۳- ارزشیابی بعد از اجرای طرح ۱۹۷
- ۷-۳-۴- آسیب‌شناسی نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی ۱۹۸
- ۷-۳-۴-۱- آسیب‌شناسی فرایند تهیه و تصویب برنامه‌ها ۱۹۸
- ۷-۳-۴-۲- آسیب‌شناسی اجرای برنامه‌ها ۱۹۸
- ۷-۳-۴-۳- آسیب‌شناسی فرایند نظارت و ارزشیابی برنامه‌ها ۱۹۹
- منابع ۲۰۱

پیشگفتار

با وجود اهداف بلند پروازانه تعیین شده توسط کشورهای مختلف در زمینه توسعه روستایی، مخصوصاً کشورهای در حال توسعه و تلاش‌های آنها در این زمینه هنوز هم اکثر این کشورها درگیر مسئله توسعه نیافتگی در مناطق روستایی هستند و اکثر جوامع توسعه نیافته با این معضل دست و پنجه نرم می‌کنند. در چند کشورهای توسعه یافته از نظر توسعه روستایی وضعیت مناسب‌تری دارند؛ ولی برنامه‌های توسعه روستایی فقط خاص کشورهای توسعه نیافته نمی‌باشد و کشورهای پیشرفته نیز اصلاحات و سیاست‌هایی با هدف توسعه نواحی روستایی انجام داده و یا انجام می‌دهند. به عنوان مثال در دهه ۱۹۰۰، بازسازی روستایی موضوع مهمی برای مطالعات روستایی در این کشورها بوده است. بیشتر کشورهای توسعه یافته از جمله ایالات متحده، کانادا، ژاپن، کره جنوبی و برخی از کشورهای اروپایی که بیشتر مسائلی و مشکلات نواحی روستایی را درک کرده‌اند به بازسازی سریع روستاها پرداختند. بند چهاردهم اعلامیه دولت توسعه روستایی اروپا (۱۹۹۹) نیز مربوط به حاکمیت توسعه روستایی و تأکید بر اهمیت هماهنگی بین ریزگان محلی و ملی برای اجرای برنامه‌ها و سیاست‌گذاری روستایی بوده است. در این بند هماهنگی با همکاری چندسطحی شامل بازیگران دولتی و غیردولتی انجام شد که تصمیمات غیرمتمرکز را در برسی گرفت و رویکردهای پایین به بالا را تشویق نمود. در کشورهای در حال توسعه نیز با توجه به شرایط اجتماعی و اجتماعی خود، سیاست‌ها و رویکردهایی را برای توسعه روستایی به کار گرفته‌اند. در ایران نیز با ریزد تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مختلف توسعه‌ای مانند برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پنج‌ساله قبل و بعد انقلاب، هنوز هم توسعه نیافتگی روستاها نسب به نواحی شهری کشور باعث نگرانی دولت خود مانده است. از جمله مواردی که در طول سال‌های پس از انقلاب مورد غفلت قرار گرفته، توجه نکردن به توانمندی بالقوه موجود در روستاها و عدم بکارگیری ظرفیت‌ها در راستای توسعه مناطق روستایی، استفاده نکردن از تجربیات و الگوهای توسعه روستایی جهانی به منظور ایجاد شرایطی نوین در ساماندهی مدرن عوامل تولید در حوزه روستاها و فقدان قوانین جامع حمایتی و برنامه‌ریزی مشخص برای توسعه روستایی است. به همین خاطر، توسعه نیافتگی روستاها منجر به افزایش فقر، محرومیت و نابرابری بین مناطق شهری و روستایی شده که این امر به صورت مستقیم و غیرمستقیم اثرات منفی ناخواسته‌ای، مانند کاهش جمعیت روستاها (مهاجرت)، تخلیه روستاها، افزایش شهرنشینی و

افزایش حاشیه‌نشینی در شهرها را در پی داشته است. با توجه به این مسائل و برای پیشبرد توسعه ملی، توسعه روستایی به عنوان یک اصل برای سیاست‌گذاران باید در اولویت قرار گیرد. از سوی دیگر پس از چند دهه تجربه ناموفق در رسیدن به توسعه روستایی، این مسئله روشن است که لازمه رسیدن به توسعه، توجه به روستاها و نواحی روستایی به عنوان نیروی محرکه توسعه کل کشور است. علاوه بر این بررسی نظریات، دیدگاه‌ها، عوامل مهم در توسعه روستایی، سیاست‌های توسعه روستایی، برنامه‌ریزی روستایی، و آشنایی با نقاط قوت و ضعف هر یک از آنها می‌تواند نقش مهمی در برنامه‌ریزی، انتخاب استراتژی، و انتخاب برنامه‌ها و سیاست‌های مناسب توسعه روستایی داشته باشد. هدف از تدوین این کتاب بیان ضرورت، اهمیت، معیارها و شاخص‌ها، پارادایم‌ها، عوامل، سیاست‌ها، ابزارها و بازیگران توسعه روستایی و بررسی برنامه‌ها و برنامه‌ریزی توسعه روستایی در یک مجموعه برای محققان و دانشمندان، جغرافیا، توسعه روستایی، برنامه‌ریزی روستایی و علوم اجتماعی است و نویسنده تلاش نموده که دانشمندان، محققان مرتبط با کتاب حاضر به برداشتی پیوسته و منسجم از موضوع دست پیدا کنند. در راستای هدف مذکور، مطالب این کتاب در هفت فصل تنظیم شده است.

در فصل اول ابتدا تعریف و مفاهیم اولیه توسعه و توسعه روستایی آورده شده، سپس تفاوت‌های بین توسعه و رشد اقتصادی، توسعه و سیر، ضرورت توسعه روستایی، اهداف توسعه روستایی و عناصر پایه توسعه روستایی بررسی شده است. چنانچه در فصل اول و برای تعاریف و مفاهیم روستایی شده که در قالب وجه تمایز شهر و روستا تعاریف مختلف روستا ارائه شود. در فصل دوم کتاب مفاهیم شاخص و اهمیت کاربرد شاخص‌ها در برنامه‌ریزی توسعه روستایی، ضرورت سنجش توسعه روستایی برای سیاست‌گذاران و مدیران توسعه روستایی، اقدامات و شاخص‌های سنجش توسعه روستایی و مفاهیم فقر و شاخص‌های اندازه‌گیری فقر در مناطق روستایی و یکی از معیارهای مهم سنجش سطح توسعه روستایی آورده شده است. در این فصل سعی شده که شاخص‌های اندازه‌گیری سطح توسعه روستایی بررسی شود تا خواننده بتواند نسبت به سنجش برنامه‌های توسعه روستایی و موفقیت آنها اطلاعاتی کسب نماید. در فصل سوم کتاب دیدگاه‌های توسعه و توسعه روستایی و ویژگی‌های اصلی نظریه‌های توسعه و توسعه روستایی آورده شده است. در این فصل به بررسی سه مکتب کلی وابستگی، نوسازی و جهانی شدن و ارتباط آنها با توسعه روستایی پرداخته شده است. همچنین نظریات رشد اقتصادی فشار بزرگ‌روشن‌اشتن، نظریه حداقل تلاش لیبن‌اشتن، مدل سرمایه انسانی، مدل توسعه روستایی گاندی، مدل توسعه اقتصادی و مفاهیم اساسی دوگانگی و نیاز به دستیابی به موفقیت و نقش یک از آنها در توسعه و توسعه روستایی به صورت مروری گذرا و به صورت انتقادی بررسی شده است. در فصل چهارم عوامل موثر و تعیین‌کننده توسعه و توسعه روستایی بیان شده است. در این فصل ابتدا نقش هر یک از منابع طبیعی، منابع انسانی، سرمایه، فناوری و

عامل ساختاری- نهادی در توسعه روستایی بیان شده است. سپس مشکلات مفهومی و روش شناختی در اندازه گیری و تعیین رابطه بین توسعه روستایی و عوامل تعیین کننده آن توصیف شده است. در فصل پنجم مفاهیم و تعاریف سیاست و سیاست‌های توسعه روستایی آورده شده است. سپس اهداف و سلسه مراتب اهداف سیاست‌های توسعه روستایی و در قالب رویکردهای قدیم و جدید سیاست‌های توسعه روستایی توضیح داده شده است. در آخر، دلایل اصلی نیاز روستاهای ایران به سیاست‌های توسعه روستایی و مهم‌ترین سیاست‌های توسعه روستایی ایران در قالب برنامه‌های توسعه و ویژگی‌های برجسته آن بررسی شده است. در فصل ششم کتاب، از مفهوم سیستم عملکردی و اجزای مهم آن سخن به میان آمده است. مفاهیم ابزارهای سیاست توسعه و انواع ابزارهای سیاست توسعه روستایی توضیح داده شده است. در ادامه بازیگران توسعه روستایی و انواع بازیگران در فرایند توسعه روستایی در ایران، روش‌های تحلیل بازیگران در ساماندهی نظام مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه روستایی به همراه نقش آن‌ها در توسعه روستایی ایران بیان شده است. در فصل هفتم کتاب ضمن تعریف اصطلاحات برنامه ریزی، انواع برنامه‌ها از نظر سطوح و عملکرد، مدت اجرا و نحوه اجرا، مفاهیم برنامه‌ریزی روستایی و اهداف برنامه‌ریزی روستایی توضیح داده شد. در نهایت مراحل برنامه‌ریزی در برنامه‌های توسعه روستایی ایران، نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران و آسیب‌شناسی نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی توضیح داده شد.

با عنایت به اینکه نویسنده خود بر این موضوع واقف است که شاید این مجموعه نیز دارای کاستی‌هایی باشد و در زمینه مطالب این کتاب ممکن است دیدگاه‌هایی متفاوتی وجود داشته باشد؛ بنابراین ضمن پذیرش تمامی کاستی‌ها، نویسنده قردان تمام کسانی است که با آورد اشکالات خواهند بود و تلاش خواهد شد که کاستی‌ها برطرف شود. لازم به ذکر است که علاوه بر تدوین و قالب‌بندی اولیه در خصوص تدوین و تکمیل مباحث کتاب، شاکله فصول کتاب را طالع‌نویس، پژوهشی و گزارش‌های مرتبط در سطح جهانی و داخلی و همچنین معلومات و اطلاعات نویسنده تشکیل داده است.

دکتر مهرشاد طولابی‌نژاد

پاییز ۱۳۹۸